

Reminiscencie na roky, keď sme začínali

J. OLEJNÍK

Nový Smokovec IV, Vysoké Tatry, Slovenská republika

Do novozriadeného Múzea Tatranského národného parku v Tatranskej Lomnici som nastúpil 1. júla 1958. Naše dočasné pracovisko bolo v Tatranskom múzeu v Poprade. Tam sme mali štyria odborní pracovníci jednu pracovňu. Cestoval som z Nového Smokovca. Keď som mal v pláne výskum v teréne spojený so zberom etnografických artefaktov, cestoval som z domu priamo do terénu.

Národopisné zbierky tvorilo jedno písané vajíčko (písanka) z Gerlachova. Mojm cieľom bolo vybudovať oddelenie etnografie so zbierkovým fondom, ktorý by v expozícii a depozitných priestoroch poukázal na duchovnú a hmotnú kultúru obyvateľov v okrajovej oblasti národného parku.

Už roku 1960 sme mali vypracovaný jednotný postup triedenia národopisného materiálu a jeho dokumentovanie v múzeách, a to Slovenskou národopisnou spoločnosťou pri SAV v Bratislave. Súčasne bola zavedená aj centrálna evidencia v Bratislave, neskôr v SNM Martine. V januári 1959 sme sa presťahovali do Tatranskej Lomnice, do štyroch prízemných miestností vily grófký Wnderbild-Sechényi. Boli provizóriom. V jednej miestnosti sme spracovávali zberný materiál, jedna bola knižnicou, dve výstavným priestorom. Po nátlaku zo strany Správy TANAP-u rozšíriť výstavné priestory o pracovňu a knižnicu, sme sa presťahovali na prvé poschodie južného traktu objektu. Ak hovorím "presťahovali", to znamená, že všetky manuálne a často fyzicky namáhavé práce sme robili sami. Aj konečné sťahovanie do novej účelovej budovy sme realizovali vlastnými silami. Nedá mi nespomenúť, že po úmernom presvedčení TANAP-u, straníckych a odborových organizácií, ako aj samotného ministerstva lesov a vodného hospodárstva v Bratislave sa pristúpilo k realizácii výstavby. Bola prirodzene aj slávnosť polozenia základného kameňa múzea a výskumnej stanice. Nás pracovníkov múzea na slávnosť nepozvali...

Po niekoľkých rokoch práce štyroch pracovníkov múzea sme opäť pocítili snahu Správy TANAP-u s najbližšími spolupracovníkmi vtedajšieho riaditeľa (Ing. J. Turošík) ubíť a potlačiť v nás akékoľvek vedomie významu a dôležitosti práce, ktorú vykonávame nielen pre Správu TANAP-u a nadriadené orgány, ale aj pre spoločnosť. Mal som jediný cieľ previesť výskumy, zber, zdokumentovať troj- a dvojrozmerný materiál na kartotéčné lístky, uložiť v odborne vybudovanom depozitári, organizovať (okrem ústrednej expozície) tematické výstavy, prednášať a publikovať.

To bola predstava. Skutočnosť však bola iná. 24. novembra 1961 som zavíšil štúdium etnografie na Filozofickej fakulte Univerzity Karlovej v Prahe ako "promovaný etnograf". Roku 1967 obhájil som vedeckú aspirantúru na FFMU (predtým J.E. Purkyňe) v Brne a v roku 1968 (30. 5.), doktorát z filozofie (Philosophiae Doctoris). Študoval som popri zamestnaní (za vlastné financie, v dňoch dovolenky som cestoval na skúšky). Správa TANAP-u mi štúdium tolerovala, ale nepomáhala, skôr naopak. Na promóciu k prevzatiu diplomu kandidáta vied som necestoval. Dostal som správu v FFMU, že prišiel príkaz z Krajského výboru Komunistickej strany Slovenska (KV KSS), aby mi diplom neodovzdali. I keď dotýčny akademický pracovník Filozofickej fakulty ma uistoval, že list neberú na známosť, na promóciu som nešiel. Nemal som na cestovné. Diplom mi bol doručený poštou. Jediný prínos pre mňa pred skončením štúdia bol zásah Dr. L. Kňazovického, CSc., ktorý súc prevapený, že mi podnik neuhrádza cestovné a diéty, vybavil vyplatenie cestovného účtu 850 Kčs na obhajobu kandidátskej dizertačnej práce.

Pritom dokladám, že výskumná činnosť v teréne, zber, spracovanie a príprava exponátov do novej expozície v novej budove pokračovali nerušene. Do terénu som cestoval pravidelne v nedele, dni prac. po koja a počas výročných sviatkov. V opačnom prípade neboli by sme získali toľko vzácného materiálu.

Súc pripravený prakticky v teréne a spracovaní materiálu, mohol som využiť aj svoje teoretické znalosti majúc príslušné odborné vzdelanie a predpoklady robiť na Výskumnej stanici a múzeu vážnu vedeckú prácu. Bola to ironia, keďže skutočnosť bola celkom iná...

Roku 1968 dokončila sa nová budova predpokladaného **Tatranského ústavu** podľa koncepcie vtedajšieho vedúceho Výskumnej stanice a múzea. Bola prejednaná vo vedeckej rade poverenika Slovenskej národnej rady pre pôdohospodárstvo, v kolégiu špeciálnej biológie SAV a Predsedníctva SAV, s priznaním charakteru vedeckého.

V prvom polroku 1968 sa pracovalo na štatúte ústavu. K štatútu som vyslovil tieto pripomienky (3. 6. 1968): „Názov Výskumný ústav TANAP-u je nevýstižný, pretože sa týka úzko ohraničeného územia TANAP-u a pro futuro mohlo by sa stať, že sám štatút by obmedzoval výskumnú činnosť niektorých oddelení... Navrhujem, aby oddelenie historického a etnografického výskumu nieslo názov "oddelenie spoločensko-vedného výskumu", do ktorého patria aj pomocné vedné disciplíny a ktorými na úseku spoločenských vied prichádzame do styku, ako sú napr. sociológia (osád ležiacich okolo Cesty Slobody), sociálna ekológia, stratifikácia, urbanistika. Za vedecko-výskumnú činnosť a jej výsledky by riaditeľ ústavu mal byť podriadený a kontrolovaný

priamo príslušnými pracoviskami SAV a za prevádzkovo-technickú stránku Správy TANAP-u." Len málo odlišná koncepcia Výskumnej stanice a múzea bola zverejnená v Správe o činnosti „Desať rokov činnosti TANAP-u 1949-59“ v zmysle, že bude treba ostať v zapojení na odbor pamiatok a múzei Povereníctva školstva a kultúry.

Správnosť mojich názorov zahrnúť aj pomocné vedné disciplíny, ako napríklad sociálnu ekológiu, potvrdil v 70-tych rokoch pri svojej 14-dňovej sťaži na oddelení p. Gérard Richéz u Univerzity D' Aix-Marseille (Inštitút geografie), ktorý sa pripravoval na doktorát zo sociálnej ekológie okrajových území národných parkov. Bolo by možno citovať mnohých, vážnych vedeckých pracovníkov a ich názory na šťastnú symbiózu výskumnej stanice a múzea. Táto skutočnosť sa v priebehu doby začala obchádzať. Po vyinštalovaní expozície na Správu TANAP-u nebol záujem o ďalší zber a výkup. Stovky prírastkov sme takpovediac "vyžobrali" od majiteľov ako dar múzeu. Nebol záujem, aby som sa zúčastňoval seminárov, konferencií doma, za hranicami vonkoncom nie. Pokiaľ som sa zúčastnil raz na medzinárodnej konferencii v Krakove -Mogiłanoch v Poľsku, druhý raz v Zakopanom (s referátmi), uhradil som si to z vlastných príjmov, prípadne z opublikovaných honorárov v zborníkoch. I naproti tomu mal som ešte vždy veľké, ale realizovateľné plány. V hale múzea, na pravej strane na dostavanej galérii, oddelenie ľudových plastík. Začali sme ich zhromažďovať. Keďže mali náboženský charakter, museli sme sa ich zbaviť (prepísať do Podtatranského múzea v Poprade). Mali sme ideu vybudovať múzeum v prírode na lúkách medzi Matliarmi a križovatkou ku kempingu, smerom ku Veľkej Lomnici. V sedemdesiatych rokoch sme mali od Krajského národného výboru (KNV) odsúhlasenú sumu na zakúpenie štyroch usadlostí na hornom konci v Ždiari (parcela Karolíček). Bolo ich načas rozobrať, preniesť a postaviť. Boli by sme získali výstavné priestory a uvoľnili prírodným vedám tie, ktoré sú do súčasnosti zabraté expozíciou dejín a národopisu.

Od roku 1981 som pracoval už len na zmluvu o dielo, na jeden rok. Zmluvu som mal aj na rok 1985. Dňa 1. januára dostal som prostredníctvom vedúceho Výskumnej stanice a múzea Ing. M. Strnku odkaz od riaditeľa Správy TANAP-u, že ďalej na pracovisku ostať nemôžem resp. nesmiem. Bol som vyzvaný v priebehu 14 dní odovzdať oddelenie

včítane zbierok. Mohol som to realizovať až za 18 dní. Až v októbri toho istého roku nastúpila po mne Hana Zámečnicková, etnografka, ktorá mala pokračovať v mojich nezavýšených plánoch.

Áká bola situácia od októbra 1985, o tom Vám povie pani Zámečnicková vo svojom referáte. Nie preto, že je mojou odchovankyňou spomedzi piatich dnes už v praxi činných etnológov, ale musím priznať, že podáva nadľudský výkon predovšetkým v organizačnej práci múzea, ochrane zbierok a absencii historika, dokumentátora, pri výklade v expozícii a nakoniec i v praktickom výskume.

Neviem si predstaviť, ako je to možné, že Výskumnú stanicu a múzeum po reorganizácii a bipartícii na Štátne lesy a Správu TANAP-u (MŽP) si privlastnili (alebo im boli jednoducho pridelené, darované...) práve Štátne lesy TANAP-u. **Ved' táto inštitúcia nevznikla z potreby rezortu lesníctva, ale v koncepcii nelesníkov.** Štátne lesy majú svoje výskumné pracoviská v Liptovskom Hrádku, Zvolene, Svätom Antole atď. Tatranský národný park a jeho Výskumná stanica a múzeum sú nerozlučne bytostne vedecko-výskumne prepojené na seba. To, že sa zbierky a expozícia ponechali osudu na jednu pracovníčku (H. Zámečnicková), neznamená, že skončila výstavba, či koncepcia výstavby Tatranského ústavu. Nie. Jasne to vyslovil v ankete Tatranec o Tatrách (Eurorevue, Eurotour, Euroreport 1-15 apríl, č. 1, str. 10) Ing. Tomáš Vančura, riaditeľ Správy TANAP. Aby som bol konkrétny: etablovať Správu TANAP-u do podoby, akú si takáto inštitúcia zasluhuje. Cestou k tomu je predovšetkým ústretovosť.

I naproti všetkým tu uvedeným problémom, s ktorými sme sa od začiatku borili (ja konkrétne 29,5 roka) nedá mi zabudnúť na nádherný kolektív "mocnú štvorku": kolektív Ivan Bohuš, historik, RNDr. Libuše Pačlová, botanička (suplovala často všetky prírodovedné disciplíny) a Božka Mrhová, môj trepezlivý a verný sprievodca pri výskumoch na Spiši, Šariši, Gemeri, Liptove a Orave. Vďaka nim som mohol prekonať nielen pracovné, politické, ale často aj finančné a osobné problémy. Ich zásluhy ohľadom Výskumnej stanice a múzea TANAP-u stoja pred mojimi.

Ostali sme i naďalej v anonymite. Štátne lesy sa od privlastnenia, nepostarali o miestnenie tabuľky do expozície s autormi jednotlivých častí. Do roku 1989 to bol TANAP, ktorý ju inštaloval a po roku 1989 žeby Štátne lesy?

Kto to vlastne je?...